

державного педагогічного університету імені Івана Франка, 8. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10441>.

6. Скрипник З.Е. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (casestudy) / З.Е. Скрипник // Психологія і педагогіка. Навчально-методичний посібник. – Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2012. – 145 с.

7. Тульська О.Л. Використання методів ситуативного моделювання у формуванні професійної культури майбутніх екологів / О.Л. Тульська // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Збірник наукових праць. – Випуск 7 (50). – 2013. – С. 187–189.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри
іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
Скляренко О.Б.
Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року*

УДК 378.147

Олена Полінок
(м. Київ, Україна)

ТИПОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ПРОЕКТІВ

У статті описано типологію навчальних проектів за різними класифікаційними ознаками: за діяльністю, яка домінує в проекті; за предметно-змістовою галуззю знань; за характером координації проекту; за характером контактів; за кількістю учасників; за тривалістю виконання проекту; за ступенем складності; за характером партнерських взаємодій між учасниками проектування; за характером цільових установок; за професійною спрямованістю; за взаємозалежністю з іншими проектами; за рівнем самостійності виконання; за часом виконання; за кінцевим результатом; за формою й методами організації; за сутнісними характеристиками. Запропоновано власну класифікацію проектів, апробованих на уроках української мови, – фонетичні, лексико-фразеологічні, граматичні, правописні, риторичні – відповідно до змісту розділів чинної програми з української мови; а також аспектні та креативно-мовленнєві проекти – залежно від домінуючих видів навчальної й мовленнєвої діяльності учнів. Акцентовано, що попри різні підходи до класифікації, у педагогічному контексті проекти розглядаються як результат навчального проектування.

Ключові слова: *проект, види проектів, метод проектів, класифікація проектів.*

В статтє описано типологію учебных проектов по различным классификационным признакам: по деятельности, доминирующей в проекте; по предметно-содержательной области знаний; по характеру координации

проекта; по характеру контактів; по кількості учасників; по продовжителю виконання проекту; по ступеню складності; по характеру партнерських взаємодій між учасниками проектування; по характеру цільових установок; по професійній направленості; за взаємозалежністю з іншими проектами; по ступеню самостійності виконання; по часі виконання; по кінцевому результату; по формі і методах організації; за суттєвими характеристиками. Предложено власну класифікацію проектів, апробованих на уроках української мови, – фонетичні, лексико-фразеологічні, граматичні, правописні, риторичні – в відповідності з змістом розділів діючої програми з української мови; а також аспекти і креативно-мовні проекти – в залежності від домінуючих видів навчальної і мовної діяльності учнів. Акцентовано, що незважаючи на різні підходи до класифікації, в педагогічному контексті проекти розглядаються як результат навчального проектування.

Ключевые слова: проект, види проектів, метод проектів, класифікація проектів.

The article represents the typology of education projects according to various classification attributes. The projects are classified in line with their dominant activities, substantive area of expertise, management pattern of a project, the nature of contacts therein, the number of the participants, the duration of the project, the degree of complexity, the nature of cooperation between the project parties, the type of purposes and objectives, the professional orientation, the interconnection with other projects, the degree of independence while its implementation, the time of the accomplishment, the eventual outcome, forms and methods of organization and essential characteristics. The original author's classification of the projects evaluated at the lessons of the Ukrainian language is represented. According to the content of the units of the effective Ukrainian language curriculum one can single out phonetic, lexico-phraseological, grammatical, spelling and rhetorical projects. Depending on dominating types of learning and speech activities of pupils one can mark out aspect and creative-and-speech projects. It is stressed that despite various approaches to the classification in pedagogy the projects are viewed as a result of educational projecting.

Key words: project, types of projects, project-based method, classification of projects.

В основу класифікацій проектів, запропонованих науковцями (Л. Васильєва, О. Горошкіна, Г. Грибан, О. Караман, С. Караман, Л. Кратасюк, О. Кучерук, Т. Мантула, В. Ницета, Є. Полат, Л. Попова, М. Романовська, Л. Шевцова та ін.), покладено різні характеристики: кількість учасників, навчальних дисциплін, охоплених проектом; тривалість і місце проведення; вид діяльності членів проекту, характер змістового матеріалу, спосіб координації.

Мета статті – описати лінгводидактичні підходи до виокремлення типологічної класифікації видів проектів, запропонувати класифікацію проектів, що застосовуються на уроках української мови.

У педагогічному контексті проекти розглядаються як результат навчального проектування. Науковці й фахівці-практики пропонують розгорнуту типологію навчальних проектів за різними класифікаційними ознаками:

1. *За діяльністю, яка домінує в проекті* (навчальний, дослідницький, пошуковий, творчий, рольовий, прикладний, інформаційний, ігровий, ознайомчо-орієнтований).

2. *За предметно-змістовою галуззю знань* (монопроект у межах однієї галузі й міжпредметний проект).

3. *За характером координації проекту* (безпосередній (жорсткий, гнучкий), опосередкований (неявний, що імітує учасника проекту).

4. *За характером контактів* (серед учасників однієї школи, класу, міста, регіону, країни, різних країн світу).

5. *За кількістю учасників* (індивідуальний, парний, груповий).

6. *За тривалістю виконання проекту* (короткостроковий, середньої тривалості, довготривалий).

7. *За ступенем складності* (простий (рішення нескладної задачі), складний або комплексний (включає два й більше субпроекти або передбачає різні типи й форми творчої діяльності).

8. *За характером партнерських взаємодій між учасниками проектування* (кооперативний, змагальний, конкурсний).

9. *За характером цільових установок:*

- втілення ідеї або плану;
- отримання естетичної насолоди;
- подолання інтелектуальних перепон;
- здобуття нових знань і досвіду.

10. *За професійною спрямованістю* (комунікаційний, екологічний, соціальний тощо).

11. *За взаємозалежністю з іншими проектами* (відокремлений, наскрізний, спіралеподібний, аналогічний).

12. *За рівнем самостійності виконання:*

- виконується сумісно з викладачем;
- виконується разом з іншими учнями сумісно з викладачем;
- виконується разом з іншими учнями без керівництва учителя;
- виконується переважно самостійно.

13. *За часом виконання:*

- у навчальний час (поточний, підсумковий);
- у позанавчальний час;
- частково в навчальний і позанавчальний час.

14. *За кінцевим результатом* (матеріальний, особистісний).

15. *За формою й методами організації* (ділова гра, практична робота тощо).

16. *За сутнісними характеристиками:*

- створюваний (продуктивний), пов'язаний з трудовою діяльністю;
- споживчий (підготовка екскурсій, інформаційні послуги тощо);
- проект розв'язання проблеми (науково-дослідницький);
- проект-вправа (проект навчання й тренування для оволодіння певними навичками [8]).

О. Кучерук пропонує іншу класифікацію проектів і вважає її найбільш прийнятною для використання на уроках української мови [7]:

залежно від організаційної форми проектної діяльності:

- індивідуальні;
- групові (парні);

за характером взаємодії учасників проектного навчання:

- співтворчі (кооперовані);
- змагальні;

за характером змістового (предметного) матеріалу:

- лінгвістичні;
- міжпредметні;
- культурологічні;

за часовим терміном виконання:

- короткострокові;
- довготривалі;

за метою виконання проектної роботи:

- інформаційно-пізнавальні (наприклад, пошук інформації про походження фразеологізмів);

- творчі (складання замітки в газету, складання рекламних роликів-словників, букв алфавіту);

- науково-пошукові (розроблення дослідницьких моделей мовних процесів, явищ);

- прикладні (укладання словників, кодексу рідномовних обов'язків для нащадків).

Беручи до уваги обидві класифікації проектів, відзначаємо, що на уроках української мови доцільним є виокремлення специфічної типології, що корелюється зі змістом розділів чинної програми. З огляду на це виділяємо *фонетичні проекти*, спрямовані на вдосконалення знань фонетики, орфоепічних умінь і навичок, як-от укладання «Хрестоматії скоромовок», збірників текстів, що ілюструють фоностилістичні явища української мови. Залежно від рівня підготовленості класу вчитель залучає учнів або до пошукової роботи, або до творчо-пошукової (учні не лише знаходять відповідні тексти, а й складають їх самостійно). *Лексико-фразеологічні проекти* – на розвиток лексичної і фразеологічної компетентностей учнів. Їх залучають до укладання тематичних мінісловників, мультимедійних словників і презентацій тощо. *Грамматичні проекти* зорієновані на поглиблення й розширення знань учнів з морфології та синтаксису, удосконалення їхніх граматичних умінь і навичок. Насамперед це укладання «Хрестоматії лінгвістичних мініатюр», семантичних конспектів, добір текстів, що ілюструють стилістичних потенціал граматичних одиниць тощо. *Правописні проекти* передбачають

залучення учнів до різних видів мовленнєвої діяльності задля підвищення рівня правописної грамотності, наприклад, укладання збірників диктантів, що передбачає добір текстів з різних джерел, насичених певними орфограмами й пунктограмами, підготовка мультимедійних презентацій для ілюстрування складних випадків правопису та слововживання тощо. *Риторичні проекти* покликані вдосконалювати риторичну компетентність учнів: добірка текстів промов для аналізу, укладання збірника «Риторика в персоналіях» тощо. Означені види проектів за аналогією до класифікації типів уроків відносимо до *аспектних*, оскільки вони здебільшого застосовуються в процесі опрацювання певного мовного аспекту – фонетичного, лексико-фразеологічного, граматичного, правописного, риторичного. Крім того виділяємо *креативно-мовленнєві*, що спонукають учнів до креативної діяльності, результатом якої є створення відповідного інтелектуального продукту – стіннівки, рукописного часопису до певних подій (свята рідної мови, дня української писемності тощо), антологій есе. У процесі виконання цих проектів учні залучаються до різних видів мовленнєвої діяльності.

На нашу думку, усі види проектів можуть використовуватися під час навчання української мови, а право вибору належить учителеві-словеснику, оскільки незалежно від виду проекту результати роботи мають бути «відчутними», певним чином оформленими, повинні мати конкретне матеріальне вираження (відеофільм, альбом, бортжурнал «подорожей», комп'ютерна газета, альманах, веб-сторінка, серія заходів, репортаж тощо). Беручи до уваги всі класифікації проектів, зазначимо, що для формування інтелектуального й творчого мислення учнів, на нашу думку, найбільш ефективним буде використання дослідницьких і творчих проектів з української мови.

Для розроблення вчителем-словесником тематики й моделей проектів важливо враховувати такі аспекти:

– проектна технологія в контексті мовної освіти є проміжною ланкою між мовознавством та практичною лінгвометодикою, що забезпечує дієвий розвиток мовного світогляду учнів, їхніх мовленнєвих умінь, навичок, духовної естетичної сфери та досягнення конкретних прогнозованих результатів навчально-виховного процесу;

– результати проектної технології наукового характеру являють собою систему ієрархічно пов'язаних продуктів пізнавально-пошукової роботи школярів, що може мати такий схематичний вигляд: *план-модель (описова, графічна), реферат, конкурсна науково-дослідницька робота* (наприклад, для МАН);

– результати проектної технології, спрямованої на розвиток мовлення, можуть бути представлені у вигляді *замітки, статті в публіцистичному стилі, ювілейного випуску лінгвістичної газети; шкільні радіопередачі про життя школи, творчих людей регіону; виставки учнівських поезій, оповідань та ін.*

На думку вчених-методистів, ефективність результатів проектного навчання залежить від:

- усвідомлення змісту навчального мовного матеріалу;
- урахування вікових особливостей учнів, їхнього мовленнєвого та загального розвитку;
- досвіду творчої діяльності, умінь і навичок самостійної пошукової роботи школярів та духовно-ціннісних орієнтацій;
- урахування специфіки й рівня складності теми, проблеми для проектної роботи;
- рівня методичної майстерності вчителя;
- визначення оптимального часу для виконання проекту;
- відповідності результатів пошукової роботи заданому, прогнозованому рівню навчально-пізнавальної діяльності [6].

Проектна діяльність характеризується відтворюваністю. Виконання проектів переважно на лінгвістичні й культурологічні теми може застосовуватися як у середніх, так і в старших класах середніх навчальних закладів різних типів.

Спостереження показують, що найбільш поширеним у шкільній практиці є навчальний проект – це специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною пізнавальною діяльністю школярів. Під час дослідження особистісно значущої теми проекту (скажімо, «Краса і сила рідної мови», «Магія імені», «Назви міст-це не просто слова, це історія краю жива», «Таємниці граматики», «Числівники-символи», «Дієслово – рух, дія, образ») учень розвивається в процесі власної пізнавальної діяльності, що, у свою чергу, не лише навчає, формує мовну особистість, а й духовно збагачує внутрішній світ школярів.

Продуктивна діяльність дає можливість учням доторкнутися до реального дорослого життя. На думку Н. Абашиної, це і є «кульмінацією будь-якого проекту, логічним завершенням якого є презентація та об'єктивна оцінка проведеної роботи та досягнутих результатів» [1, с. 258]. Презентація та захист проектів перед незалежною аудиторією, що не брала участі в акціях, є важливим, відповідальним та хвилюючим етапом, адже постає необхідність оцінювання проекту її учасниками та співставлення оцінки з думкою спостерігачів. До того ж, здійснення ефективної презентації залежить від рівня сформованості дизайнерських, ораторських та акторських навичок. Підведення підсумків проекту та всього процесу його реалізації є невід'ємним виховним та навчальним етапом, під час якого дуже важливо належним чином акцентувати успіхи та недоліки проведеного дослідження.

Необхідно заохотити учнів до продовження участі в проектах різного типу, а також до вдосконалення особистісних характеристик та елементів роботи в команді. Дуже важливим є надання можливості учням оцінити себе та один одного, що потребує поважного ставлення, уміння слухати й прислуховуватися, критикувати та сприймати позитивну й негативну критику від учнів і вчителів.

Презентація й захист проектів – невід'ємна й обов'язкова складова застосування методу проектів. Дидакти й учителі здебільшого пов'язують презентацію та захист проектів із заходами в межах позакласної роботи з

предмета, а також з нестандартними уроками на зразок: урок-диспут; урок-драматизація; урок-сумнів; урок-екскурсія; урок-занурення; урок-творчий звіт; урок-ділова гра; урок-прес-конференція; урок-конкурс; урок-змагання; урок-КВК; урок-узагальнення; урок творчості; урок-аукціон; урок-фантазія; урок-залік; урок-пошук істини; урок «парадоксів»; урок-концерт; урок-діалог; урок-конференція; урок-рольова гра; урок-семинар; урок-«Поле чудес»; інтегрований урок; урок-вікторина «Що? Де? Коли?».

Обираючи вид проекту, вчителів-словесників необхідно враховувати найважливіші його функціональні ознаки. Опрацьовуючи наукові джерела [2; 4; 5; 7 та ін.], присвячені методу проектів, ми провели аналіз характерних ознак цього методу.

Ситуативна спрямованість – ця ознака включає відхід від наукової систематики та спрямування на подолання труднощів життєвих ситуацій, урахування фізичного та соціального оточення учасників проекту.

Орієнтація на інтереси та здібності учнів полягає в тому, що вибір теми проекту завжди передбачає врахування інтересів і потреб учнів з метою виявлення мотивації та ідентифікації з проектом. Індивідуальний темп виконання проектної роботи дозволяє врахувати різні здібності школярів.

Самоорганізація та відповідальність передбачають самостійний розрахунок свого часу на виконання проекту, що обумовлює чіткий розподіл різних видів роботи шляхом планування, організації та контролю. Таким чином, планування та проведення проекту повністю лежить у сфері відповідальності групи, яка займається проектом.

Зорієнтованість на продукт означає, що проектне навчання розраховано на створення якогось продукту, проте до уваги береться не тільки результат суто практичної роботи, а також поглиблення досвіду, зміна позицій і ставлень.

Результатом проекту виступає предметний витвір, який може бути застосований за своїм призначенням, або дія, яка має характер продуктивної суспільно значущої діяльності, що сприяє подоланню життєвих труднощів.

Інтегративність – ознака, яка вимагає зрозуміти завдання та постановку проблеми у їх комплексному взаємозв'язку, що стосується різних фахових сфер, а саме інтеграції знань, умінь і навичок з різних предметних галузей. Так, виготовлення продукту повинно включати як використання специфічних фахових знань та вмінь, так і іншомовних. Передумовою виготовлення професійно орієнтованого продукту може бути збір та опрацювання необхідної інформації в іншомовних фахових джерелах.

Виконання проектного завдання вимагає інтеграції теорії та практики, подолання звичного роз'єднання духовної та фізичної роботи, що відповідає традиціям, які започаткував видатний швейцарський педагог-демократ Й. Песталоцці – «навчатись головою, серцем та руками» [3].

Проблемність полягає в тому, що кожний проект містить проблему, яка розв'язується за допомогою використання різних методів. Процес пошуку шляхів вирішення проблеми дозволяє не тільки скористатись

набутими знаннями, але й на практиці оволодіти новими, набутими інтелектуальними і психологічними якостями особистості.

Отже, виділені нами на основі аналізу праць педагогів та лінгводидактів види й ознаки методу проектів технології дозволяють стверджувати про доречність використання їх на уроках української мови в старших класах, оскільки застосування проектів дозволяє вийти за межі навчального предмета, залучити учнів до самостійного пошуку й розв'язання проблемних завдань. Методично доцільний вибір виду проекту стимулює в учнів бажання створювати власний продукт, творчо використовуючи накопичений досвід, що є невід'ємними показниками сформованості предметних і ключових компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашина Н.С. Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів / Н.С. Абашина // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник. – К. : «Департамент», 2003. – С. 257–258.
2. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : [монографія] / Олена Миколаївна Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
3. Діалоги про стандарти // Управління освітою. – Спеціальний випуск. – 2003. – 32 с.
4. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Єрмаков І.Г. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів / І.Г. Єрмаков, С.М. Шевцова // Проектна діяльність у ліцеї : компетентнісний потенціал, теорія і практика: науково-методичний посібник. – К. : Департамент, 2008. – 520 с.
6. Кратасюк Л. Метод проектів у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти [Електронний ресурс] / Л. Кратасюк. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Umlsh/2010_4/Kratasyuk.pdf.
7. Кучерук О.А. Методи навчання української мови в загальноосвітній школі : [словник-довідник] / Оксана Анатоліївна Кучерук. – Житомир : Вид-во «Рута», 2010. – 186 с.
8. Ницета В.А. Технологія життєтворчих проектів на уроках української мови та літератури : [навчальний посібник] / Володимир Анатолійович Ницета. – Х. : Основа, 2009. – 153 с.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри
іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
Борисовою Н.В.*

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року